

Богриновцева Л. М., Житар М. О., Чамор Г. С.

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ:

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ

У статті розглянуто сутність трактування поняття «фінансова стійкість» з точки зору різних науковців, що, в свою чергу, дало змогу узагальнити теоретичні засади щодо її значення та необхідності. Запропоновано класифікацію ризиків, що виникають в процесі страхової діяльності та, які впливають на її фінансову стійкість зокрема. Визначено, що основними з них є внутрішні та зовнішні, в складі яких було виділено основні групи та підгрупи факторів впливу на їх фінансову стійкість. А також представлений механізм хеджування ризиків на основі низки методів та прийомів зменшення можливих втрат з метою забезпечення її прибутковості й фінансової стійкості та визначено важливість управління ризиками, що є одним з невід'ємних елементів досягнення як фінансової стійкості, так і економічної безпеки страховика в цілому.

Ключові слова: страхова компанія, фінансова стійкість, ризики, класифікація ризиків, управління ризиками, хеджування ризиків.

Богриновцева Л. М., Житар М. О., Чамор Г. С.

ФИНАНСОВАЯ УСТОЙЧИВОСТЬ СТРАХОВЫХ КОМПАНИЙ:

УПРАВЛЕНИЕ РИСКАМИ

В статье рассмотрена сущность понятия «финансовая устойчивость» с точки зрения различных ученых, что, в свою очередь, позволило обобщить теоретические основы по ее значения и необходимости. Предложена классификация рисков, возникающих в процессе страховой деятельности и, влияющих на ее финансовую устойчивость частности. Определено, что основными из них являются внутренние и внешние, в составе которых были выделены основные группы и подгруппы факторов влияния на их финансовую устойчивость. А также представлен механизм хеджирования

рисков на основе ряда методов и приемов уменьшения возможных потерь с целью обеспечения ее прибыльности и финансовой устойчивости и определены важность управления рисками, является одним из неотъемлемых элементов достижения как финансовой устойчивости, так и экономической безопасности страховщика в целом.

Ключевые слова: страховая компания, финансовая устойчивость, риски, классификация рисков, управление рисками, хеджирование рисков.

Bogrinovtseva L. M., Zhytar M. O., Chamor G. S.

FINANCIAL STABILITY OF INSURANCE COMPANIES: RISK MANAGEMENT

In the article the essence of «financial stability» from the point of view of different scholars is considered, which, in turn, made it possible to generalize theoretical foundations as to its importance and necessity. The classification of risks that arise in the course of insurance activity and which influence its financial stability in particular is offered. It has been determined that the main ones are internal and external, in which the main groups and sub-groups of factors of influence on their financial stability were allocated. The risk management hedging mechanism is also presented based on a number of methods and methods for reducing potential losses in order to ensure its profitability and financial sustainability, and the importance of risk management is identified, which is one of the essential elements for achieving both financial stability and economic security of the insurer as a whole.

Key words: insurance company, financial stability, risks, risk classification, risk management, hedging of risks.

Постановка проблеми. Із набуттям незалежності в Україні страхова діяльність розпочала свій розвиток, який здійснюється досить швидкими темпами останні два десятиліття. З розвитком страхового ринку все більше уваги вітчизняними науковцями приділяється дослідженню умов

забезпечення, ризиків впливу, а також підтримання його стабільної діяльності. Саме через це, особливого значення набуває дослідження фінансової стійкості страхової компанії та страхової діяльності в цілому. В існуючих умовах невизначеності й наявності широкого спектру ризиків страховики повинні надавати надійний страховий захист як для юридичних, так й для фізичних осіб, при цьому забезпечувати власне ефективне функціонування та впевненість в майбутньому. Стійкість страхових компаній постає не тільки важливою передумовою їхнього виживання, але і запорукою успішної реалізації поставлених стратегічних цілей та місії. Тобто, фінансова стійкість страховиків є головною умовою, за допомогою якої ринок страхування має здатність повноцінно реалізовувати багатопланову свою роль у процесі суспільного відтворення та управляти всіма можливими ризиками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Теоретичним та практичним аспектам управління фінансовою стійкістю страхових компаній та страхового ринку в цілому, присвячено роботи таких українських дослідників: О. Барановського, В. Базилевича, А. Бойка, О. Вовчак, О. Гвоздека, Н. Грищенко, М. Кужелева, С. Онишко, В. Пластуна, В. Сухова, Т. Федорової, В. Шахова, І. Школьник, та інших. Проте, результати вже проведених досліджень не можуть повною мірою задовольнити потреби теорії й практики забезпечення фінансової стійкості страховиків та визначити основні причин виникнення ризиків, що супроводжують дану діяльність.

Мета статті полягає в дослідженні ризиків, що впливають на фінансову стійкість страхових компаній та розроблення механізму їх управління та хеджування.

Виклад основного матеріалу. Фінансова стійкість страхових компаній - це такий стан та якість фінансових ресурсів страховика, за якого він залишається платоспроможним та, разом з тим, здатний в повному обсязі й своєчасно виконувати усі зобов'язання, які він взяті на себе та забезпечувати

відновлення своїх фінансових показників до необхідного рівня під впливом негативних екзогенних й ендогенних факторів середовища, у якому він функціонує.

На сьогодні, серед науковців спостерігається достатньо велика кількість різнопланових підходів до визначення поняття «фінансова стійкість страхових компаній» (табл. 1).

Таблиця 1

**Систематизація наукових підходів до розуміння сутності
поняття «фінансова стійкість страхової компанії»**

№ п/п	Автор	Розуміння
1.	В. Д. Базилевич [1]	Здатність виконувати взяті зобов'язання за договорами страхування за умови дії несприятливих чинників, а також змін в економічній кон'юнктурі.
2.	А. О. Бойко [3]	Комплекс дій (фінансового, інвестиційного та організаційного характеру), спрямованих на постійну підтримку балансу між витратами і зобов'язаннями страховика та фінансовими ресурсами, необхідними для їх покриття або виконання, у результаті чого досягається ефективний розвиток страхової компанії, незважаючи на зміну зовнішніх та внутрішніх факторів функціонування економіки
3.	О. А. Гвозденко [4]	Постійне балансування або перевищення доходів над витратами по страховому грошовому фонду, що формується зі сплачених страхувальниками страхових внесків (премій)
4.	Л. М. Горбач [5]	Постійна збалансованість або перевищення доходів над витратами страховика в цілому по страховому фонду
5.	В. Л. Пластун [11]	Виконання зобов'язань за договорами страхування та перестраховання, а також перед працівниками і власниками компанії
6.	О. Д. Заруба [7]	Стабільне перевищення обсягів доходів над витратами
7.	І. С. Іванюк [8]	Економічна категорія, що характеризує такий стан його фінансових ресурсів, їх розподілу й використання, за якого страхова компанія є платоспроможною і здатною своєчасно й у повному обсязі виконати свої фінансові зобов'язання перед страхувальниками в умовах негативного впливу зовнішніх чинників, спричинених зміною параметрів середовища, у якому воно перебуває, і/або внутрішніх чинників, викликаних реалізацією одного або низки ризиків страховика

Джерело: розроблено авторами

З огляду на це, можна виділити загальні наукові підходи до визначення поняття «фінансова стійкість страхової компанії», а саме:

1. Фінансова стійкість страховика представлена як перевищення доходів над його витратами;

2. Фінансова стійкість є тотожною до платоспроможності страхової компанії чи платоспроможність являється однією з її найважливіших складових;

3. Фінансова стійкість визначається як спроможність страховика виконувати взяті на себе всі зобов'язання перед страхувальниками. Даний підхід є найпоширеніший серед вітчизняних науковців.

4. Фінансова стійкість ототожнюється із здатністю страхової компанії адаптуватися до постійно змінюваного економічного середовища.

Згідно з Законом України «Про страхування» [12] однією з умов забезпечення фінансової стійкості страхової компанії є наявність сплаченого статутного фонду та гарантійного фонду. У формуванні статутного капіталу страхової компанії визначальну роль відіграють вимоги національного законодавства: вимоги щодо мінімального розміру статутного капіталу та щодо подання його лише в грошовій формі. Жорстка регламентація процесу формування власного капіталу з боку державних органів влади пояснюється тим, що на інститути страхування в суспільстві покладається функція страхового захисту та стабілізації економіки в моменти економічної нестабільності.

За своїм характером діяльність страхових компаній є доволі різноспрямованою й передбачає як проведення страхових й перестрахових операцій, так й здійснення фінансової та інвестиційної діяльності. Саме через це, фінансова стійкість страхової компанії залежить від великої кількості ризикоутворюючих факторів. У найбільш структурному вигляді ці фактори поділяють на дві великі групи - внутрішні та зовнішні. При цьому, кожна із груп цих факторів характеризується специфічним впливом на фінансову стійкість страхових компаній. Ключове значення мають саме зовнішні фактори, на існування яких страховик не може впливати та змушений до них, відповідно, адаптуватися. Тому, при створенні стратегічних планів, страховикам необхідно ретельно враховувати вплив даної групи факторів на їхню фінансову стійкість. Тоді як, внутрішні фактори стосуються виключно

таких чинників або параметрів діяльності страхової компанії, що перебувають під її контролем.

В узагальненому вигляді типологію і характеристику ризиків, що впливають на фінансову стійкість страхових компаній представлено на рис. 1. Внаслідок швидкої, екстремальної реалізації будь-який із ризиків може принести нищівні наслідки для страхової компанії.

Наслідком реалізації будь-якого з наведених ризиків можуть бути локальні, а за певних обставин – і системні збої в діяльності страховика. Викликати їх можуть не лише недоліки цієї діяльності, а й фундаментальні причини макроекономічного характеру. Водночас, зважаючи на те, що діяльність страхових компаній має певну специфіку, при розгляді цієї діяльності обов'язково слід урахувувати ще один тип ризику – ризик фінансової стійкості, наявність і рівень інтенсивності якого залежать від усіх розглянутих вище ризиків та їхніх складових.

Стратегічний	<ul style="list-style-type: none"> Через недоліки, які припустилися при прийнятті рішень, які визначають стратегію діяльності або через неправильне обґрунтування перспективних напрямів її діяльності відповідно до можливостей страхової компанії своєчасно і в необхідних обсягах, всіма видами ресурсів.
Ринковий	<ul style="list-style-type: none"> Через несприятливі зміни ринкової вартості або рівня очікуваної дохідності від фінансових інвестицій. Даний ризик включає в себе фондову, валютну та процентну складову.
Страховий	<ul style="list-style-type: none"> Через настання несприятливих фінансових наслідків у формі втрати доходу при провадженні страхової неефективної страхової чи перестрахової діяльності.
Операційний	<ul style="list-style-type: none"> Через невідповідність характеру та масштабів діяльності страховика вимогам законодавства або затвердженим внутрішнім процедурам діяльності, їх порушення з будь-яких причин.
Інформаційний	<ul style="list-style-type: none"> Через несанкціоновані зміни або втрати інформації через збої інформаційних систем, їх виходу з ладу чи не правильній організації інформаційних потоків.

Рис.1. Типологія ризиків фінансової стійкості страхових компаній
Джерело: [3]

Ризики різних типів проявляються за допомогою реалізації одного або множини окремих факторів. Інакше кажучи, ризикоутворюючі фактори зумовлюють появу певних типів ризику та визначають їхній характер. При цьому, рівень будь-якого ризику залежить від впливу більшості ризикоутворюючих факторів, які є як пов'язані із діяльністю страхової компанії, так й не залежні від неї. Вплив таких факторів залежить від специфіки конкретного виду діяльності та особливостей невизначеності, в умовах якої діяльність провадиться.

З метою побудови дієвої системи управління ризиками страхової компанії, зокрема й ризиком її фінансової стійкості, надзвичайно важливим є визначення якомога більшого переліку ризикоутворюючих факторів, які спроможні впливати на формування конкретних типів ризиків (рис. 2).

Рис.2. Ризикоутворюючі фактори, які впливають на фінансову стійкість страхових компаній

Джерело: [3]

Ризик фінансової стійкості визначається як імовірність порушення налагодженого кругообігу грошових коштів в межах сфери діяльності страхової компанії в зв'язку із проявом одного чи більшої кількості ризикоутворюючих факторів ринкового, стратегічного, страхового, тобто андерайтингової, кредитної та ліквідної складових, операційного та інформаційного ризиків на такому рівні, що може спричинити неспроможність виконання страховиком суспільно визначеної ролі в економіці [2]. Тоді як, наслідком цього може бути втрата страховою компанією частини власних фінансових ресурсів, а також недоодержання доходів або, навіть, банкрутство.

Однією із головних проблем у забезпеченні фінансової стійкості страхової компанії являється обсяг і структура страхового портфеля. З метою дослідження оптимальної структури страхового портфеля застосовують такі різноманітні методи й моделі: методи теорії ігор, математичне програмування, сценарне, нейронне та імітаційне моделювання, методи нечіткої логіки. Фактично оптимізація даного портфеля передбачає пошук найбільш раціонального рішення в тактичному й стратегічному управлінні страховим бізнесом. Деякі автори [6,10] наголошують на тому, що при оптимізації структури страхового портфеля необхідно використовувати методи опціонного моделювання, які дозволяють спрогнозувати зміну дохідності портфеля, а також створити таку його структуру, яка буде схильною до ризиків. Такий метод має на меті реалізацію наступних послідовних етапів:

1. Оцінка головних параметрів страхової діяльності.
2. Оцінка основних актуарних показників страхового портфеля в розрізі однорідних договорів.
3. Фрагментація портфеля за видами страхування.
4. Побудова таблиці ризиків страхової компанії.
5. Опціонне моделювання.
6. Визначення характеристики страхового портфеля.

7. Коригування портфеля із врахуванням прогнозних даних.

Вдосконалена модель оптимізації страхового портфеля дає змогу прогнозувати не тільки його структуру й очікувану дохідність, а й одержувати значення нижньої і верхньої границь дохідності портфеля, яке дасть керівництву страхової компанії більш повне уявлення про формування структури портфеля на майбутнє.

Характеристика ризику фінансової стійкості шляхом якісних показників ґрунтується на узагальнених знаннях про ризик як категорію, якою можна управляти. При цьому, критерієм ефективності системи ризик-менеджменту фінансової стійкості є успішне функціонування страховика, досягнення ним поставлених цілей, а також виконання місії в умовах невизначеності й дії багаточисельних факторів, що впливають на ризик фінансової стійкості страховика.

На сьогодні, законодавство України не дає чіткого визначення фінансових ризиків і не регламентує їх управління. Тому управління ризиком фінансової стійкості є надзвичайно важливою складовою загального менеджменту страхової компанії (рис.3). Оскільки, цей ризик проявляється як можливість подій, які невизначені за часом чи місцем настання й обсягами нанесеної шкоди, виконання яких може негативно впливати на досягнення поставлених страховою компанією цілей.

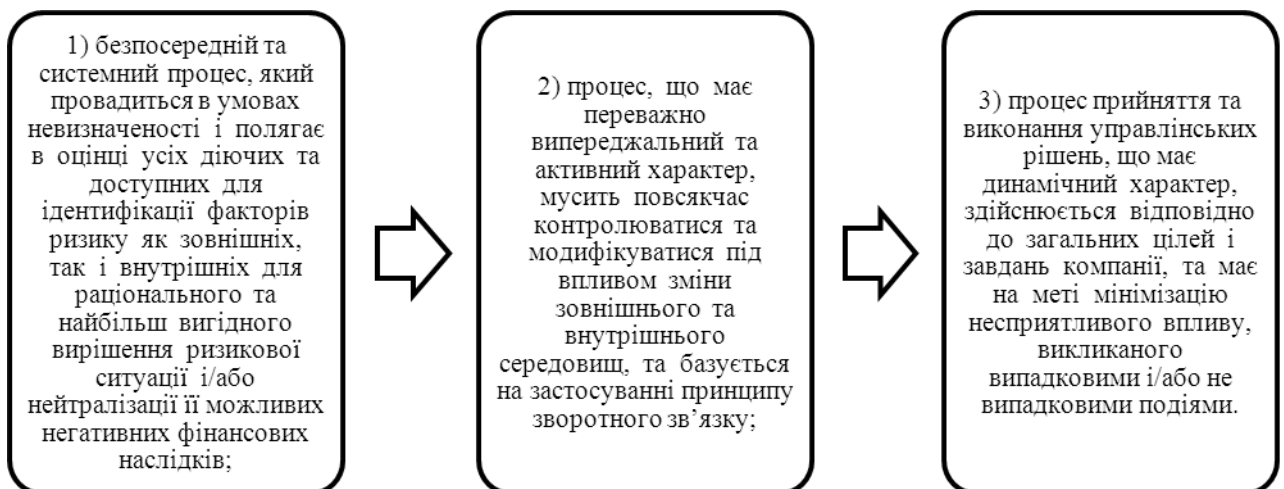

Рис.3. Взаємозв'язок управління ризиком фінансової стійкості

Джерело: [8]

Ключовими елементами процесу управління ризиком фінансової стійкості страховиків повинні бути процедури, що мають на меті досягнення певних цілей тому що, можливе як послідовне, так й одночасне виконання кількох процедур. Тому в процесі управління ризиком фінансової стійкості або ризик-менеджменту слід виділити чотири етапи:

1. Постановка (коригування) мети;
2. Виявлення, аналіз і оцінювання факторів, які впливають на ризик;
3. Розробка заходів з управління ризиком;
4. Моніторинг, контроль за виконанням та аналіз заходів з управління ризиком фінансової стійкості.

Підхід до управління ризиками має бути комплексним, тобто включати різні групи ризиків, які виникають в процесі функціонування страховиків, при цьому враховуючи їх взаємний вплив і динаміку змін (рис. 4). Саме реалізація такого підходу буде сприяти досягненню максимального ефекту в управлінні ризиками та призведе до покращення фінансового стану не лише страхових компаній, а й всього страхового ринку.

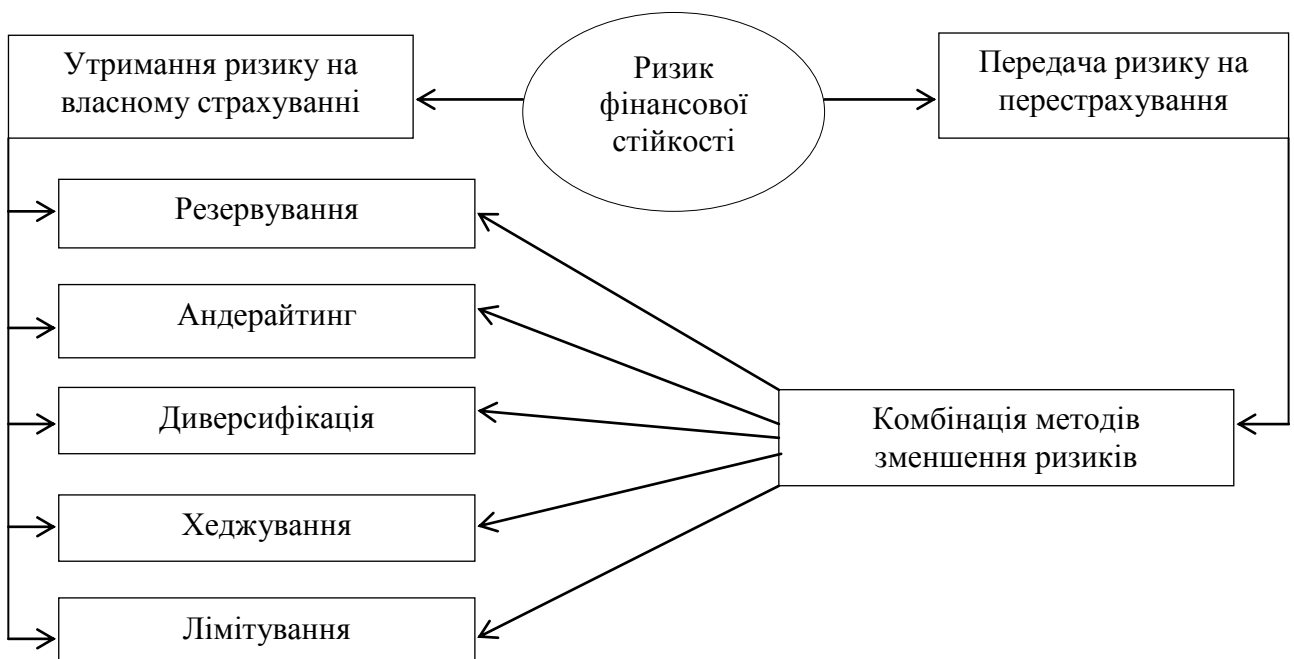

Рис.4. Механізм управління ризиками фінансової стійкості страхових компаній

Джерело: розроблено авторами

Таким чином, управління ризиком фінансової стійкості є важливим завданням, зважаючи на роль страхування в ринковій економіці. Збільшується значення страхування також і в міжнародній економіці, що, перш за все, пов'язано із розвитком інтеграційних та глобалізаційних процесів. Окрім цього, зазначені процеси у фінансовій сфері зумовлюють транскордонне переміщення страхових капіталів, що призводить до збільшення частки капіталу нерезидентів в структурі страхового капіталу багатьох держав світу, зокрема України.

Висновки. На сьогодні, успішне та ефективне вирішення питань управління ризиком фінансової стійкості є одним із ключових завдань в діяльності страхових компаній, що зумовлено рядом факторів: по-перше, управління таким ризиком здійснюють шляхом управління іншими ризиками, від яких він залежить, по-друге, ризик фінансової стійкості являється основною формою генерування прямої загрози не тільки втрати страховиком стійкого становища, але і його банкрутства, по-третє, в умовах постійного залучення потенційних страхувальників, що, відповідно, призводить до розширення страхового поля, страховик запроваджує принципово нові страхові продукти й технології їх продажу, що посилюють ризикованість страхового бізнесу, по-четверте, значне зростання масштабів та розширення сфер діяльності потенційних страхувальників, зумовлене появою абсолютно нових технологій, що в свою чергу, зумовлює виникнення нових загроз й небезпек для страхових компаній. В зв'язку із цим збільшується значущість питань забезпечення фінансової стійкості страхових компаній.

Список джерел:

- 1.Базилевич В. Д. Страхування: підручник. К. : Знання, 2008. 1019 с
- 2.Богріновцева Л.М. Аналіз показників фінансової безпеки страхового ринку України / Л.М. Богріновцева, Ю.Ю. Вергелюк // Науковий вісник Херсонського державного університету. 2018. №31. С. 174-179.
- 3.Бойко А. О. Перестрахування як механізм забезпечення фінансової стійкості страхової компанії: дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.08 - Гроші, фінанси і кредит. Суми, 2016. 278 с.

- 4.Гвозденко А. А. Страхування: підручник. М.:ТК Велбі, 2006. 464 с
- 5.Горбач Л. М. Страхова справа: навчальний посібник. К.: Кондор, 2003. 252 с.
- 6.Житар М.О. Методичні аспекти управління ризиками страхових компаній. Аналітично-інформаційний журнал «Схід», 2016. Вип. 1(141). С. 13-17.
- 7.Заруба О. Д. Страхова справа: підручник. К.: Товариство «Знання», КОО, 1998. 321 с.
- 8.Іванюк І. С. Теоретичні підходи до визначення категорії «фінансова стійкість страхової компанії». Фінанси України, 2016. № 11. С. 77–89.
- 9.Кострач Л. М. Тенденції розвитку страхових компаній в Україні / Л.М. Кострач, Л.О. Рудь // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України, 2015. № 2. С. 135-153.
- 10.Кужелєв М.О. Фінансова стійкість страхових компаній в умовах динамічного зовнішнього середовища / М.О. Кужелєв, М.О. Житар // Збірник наукових праць учених та аспірантів «Економічний вісник університету», Переяслав-Хмельницький, 2016., № 29/1. С. 287-294.
- 11.Пластун В. Л. Формування оптимальної структури портфеля страхових послуг. Актуальні проблеми економіки. 2012. № 1 (127). С. 335–341.
- 12.Про страхування: Закон України від 07 березня 1996 року № 85/96. URL: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96- %D0%B2%D1%80](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80).

References

- 1.Bazilevicha V. D. (2008). Insurance. K.: Knowledge, 1019.
- 2.Bogrinintseva L.M, Vergelyuk Yu. Yu. (2018). Analysis of indicators of financial safety of the insurance market of Ukraine. Scientific Herald of Kherson State University. No. 31. Pp. 174-179.
- 3.Boyko A.O. (2016). Reinsurance as a mechanism for ensuring financial stability of an insurance company. Money, finance and credit. Sumy, 278.
- 4.Gvozdenko A.A. (2006). Insurance. M. TK Velbi, 464.
- 5.Gorbach L.M. (2003). Insurance case. K.: Condor, 252.
- 6.Zhytar M.O. (2016). Methodological aspects of risk management of insurance companies. Analytical and Information Magazine «East», 1 (141). Pp. 13-17.
- 7.Zaruba O. D. (1998). Insurance affairs: a textbook. K: Society «Knowledge», KOO, 321.
- 8.Ivanyuk I. S. (2016). With the theoretical approaches to the definition of the category «financial stability of the insurance company». Finance of Ukraine. No. 11, 77-89.
- 9.Plastun V.L. (2012). Formation of the optimal structure of the portfolio of insurance services. Actual problems of the economy. No. 1 (127), 335-341.
- 10.Kostruch L. M., Rud L. A. (2015). Trends in the development of insurance companies in Ukraine. Collection of scientific works of the National University of State Tax Service of Ukraine. No. 2. Pp. 135-153.

11.Kuzheliev M.O. Zhytar M.O. (2016). Financial stability of insurance companies in a dynamic environment. Collection scientifically «The Economic Bulletin of the University», Pereyaslav-Khmelnitsky. No. 29/1. Pp. 287-294.

12.Plastun V. L. (2012). Formation of the optimal structure of the portfolio of insurance services. Actual problems of the economy. No. 1 (127). Pp. 335-341.

13.On Insurance (1996): Law of Ukraine dated March, No. 85/96. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>.

Богріновцева Людмила Миколаївна (ORCID: 0000-0001-9597-1085) - кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансових ринків Університету державної фіскальної служби України (м. Ірпінь).

Житар Максим Олегович (ORCID: 0000-0003-3614-0788) – кандидат економічних наук, заступник директора навчально-наукового інституту фінансів, банківської справи Університету державної фіскальної служби України (м. Ірпінь).

Чамор Галина Сергіївна – здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ фінансів, банківської справи Університету державної фіскальної служби України (м. Ірпінь).